

Kommerzializáció

Egészen a legutóbbi időkig az információkhoz kapcsolódó költségeket rezsiköltségekként kezelték. A számítógépes információkereső rendszerek, valamint a magasabb hozzáadott értékű szolgáltatások és hálózatok — nyilvánvaló költségeik révén — lényeges változáshoz vezettek a költségvetési gyakorlatban. Elfogadott normává vált az információs erőforrásokkal való gazdálkodásban a költségvetés és a költségelemzés. Kínálati oldalon ez a jó minőségű, magasabb hozzáadott értékű, exkluzív információs szolgáltatások fejlődését idézi elő. Az állami szektor információs szolgáltatásai kevésbé versenyképesek lehetnek, s a magánszolgáltatásokkal szemben könnyen a perifériára szorulhatnak. Az e kategóriába tartozó intézmények — pl. a közkönyvtárak — nemcsak azért nem versenyképesek, mert nincs elegendő tőkéjük, hanem mert nem tartoznak az információ-előállítók hagyományos körébe sem. A számítógépek terjedésével könnyen elképzelhető, hogy az információtermelők megkerülik az információközvetítőket, és közvetlenül a végső felhasználóhoz fordulnak.

Az érett információs társadalomban külön figyelmet kell szentelni az állami és a magánszektort elvá-

lasztó határnak, hogy az egyik ne kerüljön túlsúlyba a másikkal szemben.

Az információs munkaerő

Marc Porat úttörő jelentőségű tanulmánya óta többen is bebizonyították, hogy az Egyesült Államok gazdaságilag aktív népességének több mint 50%-a az információs szektorban dolgozik. Egyes vonatkozásokban ez azt jelenti, hogy nem az információs munkaerő aránya sokszorozódott meg rövid idő alatt, hanem számos foglalkozás fő funkcióját érintő elemzés megközelítése módosult radikálisan, vagyis az információs összetevőkre összpontosított az új elméleteknek megfelelően. Az információs foglalkozások követőinek aránya mindenképpen növekszik, s legnagyobb a növekedés aránya az információs ágazatok információs jellegű foglalkozásaiban. Az információ egyre inkább az új tőke jellemzőit mutatja a társadalom fejlődésében.

/CRONIN, B.: The information society. = Aslib Proceedings, 38. köt. 4. sz. 1986. p. 121–129./

(Hegedűs Péter)

Mi a realitása a globális információs rendszer létrehozásának?

A modern ipari társadalmakban minden termékben meghatározott nyersanyag-, energia- és információhányad található. Minél nagyobb az információhányad, a termék annál kevésbé nyersanyag- és energiaigényes. És megfordítva.

Fogalmazhatunk úgy is, hogy versenyképes, azaz kiváló paraméterekkel jellemezhető termék mindinkább csak akkor állítható elő, ha a benne "megtett" információhányad jelentős részesedést mondhat a magáénak.

Az ún. harmadik világ országaiban elsőrendű kérdéssé vált: miként fokozható az általuk létrehozott termékekben az információhányad. Ez már-már "punctum saliens"-e gazdasági talpraállásuknak, versenyképes fejlődésüknek, társadalmi problémáik megoldásának.

Az ENSZ égisze alatt 1979-ben ezért született meg a globális információs rendszer koncepciója. E koncepció megvalósításának keretében azt kell — kellene — elérni, hogy a harmadik világ országai minden szakterületen minél akadálytalanabban juszanak hozzá a fejlett országokban felhalmozott információvagyonhoz, és a belőle "kinyert" információkat hozzáértően hasznosítsák.

Az új gazdasági világtrend kialakításáért folyó erőfeszítések keretében kelt koncepció (az ún. Bécsi Program) megvalósítása előtt azonban hatalmas akadályok meredeznek. Ezek részint politikai, szervezeti, finanszírozási és jogi természetűek, részint pedig a szűkebben vett információügyhöz kötődnek. A továbbiakban az információügyi akadályokról-nehézségekről lesz szó.

Az első, talán a legnagyobb és csak fokozatosan szelektíven leküzdhető nehézség, hogy a fejlett országokból "sugározandó" információk fogadásához és hasznosításához a megsegítő országok túlnyomó részében hiányzik vagy csak csökevényesen van meg az ún. információs infrastruktúra.

Egy 1985-ben — Rómában tartott — ENSZ-konferencián állapodtak meg a résztvevők azokban a jellemzőkben, amelyek alapján el lehet dönteni, hogy egy adott országban megvannak-e, illetve mennyire vannak meg az infrastrukturális előfeltételek a globális információs rendszer kínálta szolgáltatások fogadására és hasznosítására. Közülük a legfontosabbak:

- ◆ megvannak-e az országban az információs infrastruktúra alapvető komponensei, azaz a legkülön-

Kommerzializáció

Egészen a legutóbbi időkig az információkhoz kapcsolódó költségeket rezsiköltségekként kezelték. A számítógépes információkereső rendszerek, valamint a magasabb hozzáadott értékű szolgáltatások és hálózatok — nyilvánvaló költségeik révén — lényeges változáshoz vezettek a költségvetési gyakorlatban. Elfogadott normává vált az információs erőforrásokkal való gazdálkodásban a költségvetés és a költségelemzés. Kínálati oldalon ez a jó minőségű, magasabb hozzáadott értékű, exkluzív információs szolgáltatások fejlődését idézi elő. Az állami szektor információs szolgáltatásai kevésbé versenyképesek lehetnek, s a magánszolgáltatásokkal szemben könnyen a perifériára szorulhatnak. Az e kategóriába tartozó intézmények — pl. a közkönyvtárak — nemcsak azért nem versenyképesek, mert nincs elegendő tőkéjük, hanem mert nem tartoznak az információ-előállítók hagyományos körébe sem. A számítógépek terjedésével könnyen elképzelhető, hogy az információtermelők megkerülik az információközvetítőket, és közvetlenül a végső felhasználóhoz fordulnak.

Az érett információs társadalomban külön figyelmet kell szentelni az állami és a magánszektort elvá-

lasztó határnak, hogy az egyik ne kerüljön túlsúlyba a másikkal szemben.

Az információs munkaerő

Marc Porat úttörő jelentőségű tanulmánya óta többen is bebizonyították, hogy az Egyesült Államok gazdaságilag aktív népességének több mint 50%-a az információs szektorban dolgozik. Egyes vonatkozásokban ez azt jelenti, hogy nem az információs munkaerő aránya sokszorozódott meg rövid idő alatt, hanem számos foglalkozás fő funkcióját érintő elemzés megközelítése módosult radikálisan, vagyis az információs összetevőkre összpontosított az új elméleteknek megfelelően. Az információs foglalkozások követőinek aránya mindenképpen növekszik, s legnagyobb a növekedés aránya az információs ágazatok információs jellegű foglalkozásaiban. Az információ egyre inkább az új tőke jellemzőit mutatja a társadalom fejlődésében.

/CRONIN, B.: The information society. = Aslib Proceedings, 38. köt. 4. sz. 1986. p. 121–129./

(Hegedűs Péter)

Mi a realitása a globális információs rendszer létrehozásának?

A modern ipari társadalmakban minden termékben meghatározott nyersanyag-, energia- és információhányad található. Minél nagyobb az információhányad, a termék annál kevésbé nyersanyag- és energiaigényes. És megfordítva.

Fogalmazhatunk úgy is, hogy versenyképes, azaz kiváló paraméterekkel jellemezhető termék mindinkább csak akkor állítható elő, ha a benne "megtett" információhányad jelentős részesedést mondhat a magáénak.

Az ún. harmadik világ országaiban elsőrendű kérdéssé vált: miként fokozható az általuk létrehozott termékekben az információhányad. Ez már-már "punctum saliens"-e gazdasági talpraállásuknak, versenyképes fejlődésüknek, társadalmi problémáik megoldásának.

Az ENSZ égisze alatt 1979-ben ezért született meg a globális információs rendszer koncepciója. E koncepció megvalósításának keretében azt kell — kellene — elérni, hogy a harmadik világ országai minden szakterületen minél akadálytalanabban juszanak hozzá a fejlett országokban felhalmozott információvagyonhoz, és a belőle "kinyert" információkat hozzáértően hasznosítsák.

Az új gazdasági világrend kialakításáért folyó erőfeszítések keretében kelt koncepció (az ún. Bécsi Program) megvalósítása előtt azonban hatalmas akadályok meredeznek. Ezek részint politikai, szervezeti, finanszírozási és jogi természetűek, részint pedig a szűkebben vett információügyhöz kötődnek. A továbbiakban az információügyi akadályokról nehézségekről lesz szó.

Az első, talán a legnagyobb és csak fokozatosan szelektíven leküzdhető nehézség, hogy a fejlett országokból "sugározandó" információk fogadásához és hasznosításához a megsegítő országok túlnyomó részében hiányzik vagy csak csökevényesen van meg az ún. információs infrastruktúra.

Egy 1985-ben — Rómában tartott — ENSZ-konferencián állapodtak meg a résztvevők azokban a jellemzőkben, amelyek alapján el lehet dönteni, hogy egy adott országban megvannak-e, illetve mennyire vannak meg az infrastrukturális előfeltételek a globális információs rendszer kínálta szolgáltatások fogadására és hasznosítására. Közülük a legfontosabbak:

- ♦ megvannak-e az országban az információs infrastruktúra alapvető komponensei, azaz a legkülön-

félébb rendeltetésű és tematikájú információk gyűjtéséhez, tárolásához, elemzéséhez és terjesztéséhez szükséges mechanizmusok;

- ◆ van-e olyan információs infrastruktúra-fejlesztési terve, amely szerves része a nemzeti társadalom- és gazdaságfejlesztési tervnek;
- ◆ milyen színvonalú a meglévő rendszerek és szolgáltatások műszaki eszközökkel, káderekkel való ellátottsága, mennyi primer információforrás áramlik be az országba, illetve mekkora és milyen intenzitású e források hasznosítása;
- ◆ hasznosít-e az ország hazai és külföldi adatbank-szolgáltatásokat a pénzügyi-kereskedelmi és a tudományos-műszaki tevékenységek fellendítésére.

Nos, az e jellemzők alapján végzett vizsgálatnak azt kellett megállapítania, hogy a számításba vett mintegy 120 fejlődő ország mezőnyében alig tíz olyan található (köztük van India, Mexikó és Brazília), ahol a fogadás-hasznosítás minden előfeltétele adva van. További harminc országban (pl. Bolíviában, Zambiában, Bangladesben) a fogadás- és hasznosításkészség feltételrendszere többé-kevésbé létezik. Másutt, tehát a kiszemelt országok túlnyomó részében alig-alig, legfeljebb nyomokban fedezhető fel valami az információs infrastruktúrából.

Az országok e kategóriájában tehát az alapoknál, az információs infrastruktúra kifejlesztésével kell kezdeni, ui. tapasztalati tény: megfelelő információs infrastruktúra nélkül egy országban sem lehet hasznos és eredményes a még oly nagylelkű külső segítség sem.

A globális információs rendszer megvalósításának másik nehézsége az "információküldésre" ki-

szemelt, tehát az információvagyon meghatározó részével rendelkező, iparilag fejlett kapitalista országokban található. Arról van szó, hogy a fejlettebb információs szolgáltatók — a faktografikus és technológiai adatbankok — magánkézben vannak, és kereskedelmi alapon működnek.

Ez annak ellenére is beszűkíti az információhoz jutás lehetőségeit a fejlődő országok számára, hogy az ENSZ szakosított szervei, a különféle regionális és szubregionális szervezetek és egyéb nem hivatalos társulások egy sor korszerű információs szolgáltatást fejlesztettek ki. A fejlődő országok — joggal — úgy érzik, hogy szegénységük, fizetőképтелenségük miatt diszkrimináció éri őket az emberiség által felhalmozott információvagyonhoz való hozzáférést illetően. Szerintük — s ezt ugyancsak joggal állítják — a gyarmati kizsákmányolás évszázadai és évtizedei alatt már jó előre "kifizették" a fejlett országok valamennyi információs szolgáltatásának igénybevételi díjait. Mégpedig busásan.

A Szovjetunió és a szocialista országok e téren tevékenykedő szakemberei egyrészt támogatják a fejlődő országok információ-hozzáférési követelményeit, másrészt azon vannak, hogy — elviselhető kompromisszumok árán — sietessék és elősegítsék a globális információs rendszer ideológiájának, módszertanának és technológiájának minél tüzetesebb kimunkálását, más szóval a rendszer fokozatos "üzembe helyezését".

/SEJFUL'-MULŪKOV, R. B.: Global'naâ informacionnaâ set' — real'nosti i problemy. = Mezdunarodnyj forum po informacii i dokumentacii, 11. köt. 2. sz. 1986. p. 3—7./

(Futala Tibor)

Lengyel önkritika: melyek a tudományos-műszaki-gazdasági információs rendszer mostoha kezelésének belső okai?

Világszerte sokat fáradoznak és "áldoznak" azért, hogy a tudományos-műszaki-gazdasági információk szabad és gyors áramlásának útjában álló gátakat lebontsák, de legalábbis alacsonyabbá tegyék őket. Általános a meggyőződés: nincs olcsóbb beruházás — talán eredményesebb sem — az információknál.

Lengyelországban ezzel szemben merőben ellentétes tendenciák érvényesülnek: országos összességében drasztikusan csökken az információs tevékenységre szolgáló pénz, egy sor információs intézményt-munkahelyet és szakkönyvtárat szüntetnek meg, megnyirbálják az informatikusi és szak-

könyvtárosi álláshelyek számát, fontos információs szolgáltatásokkal-kiadványokkal hagynak fel. Ennek következtében már az is nehézséget okoz, hogy valamely kérdés irodalmát bibliográfiailag megbízhatóan fel lehessen deríteni. A primer dokumentumokhoz vagy másolataikhoz gyorsan hozzájutni pedig hovatovább nem is lehet. Egyáltalán nem csodálható, hogy évről évre csökken az információfelhasználók és a szakkönyvtári olvasók száma.

E kietlen helyzetet egyesek azzal magyarázzák, hogy a társadalomnak — az irányításnak, a K+F-nek, a termelésnek stb. — egyszerűen nincs